

Sreten Vujović i Mina Petrović, *Urbana sociologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005.

Od prvog izdanja hrestomatije pod naslovom *Sociologija grada* prošlo je sedamnaest godina. Ova hrestomatija je na informativan i reprezentativan način obuhvatila probleme kojima se sociologija bavi: definicija grada, tipologija gradova, istorijski razvoj gradova, odnos grad–selo, struktura, funkcije i forme grada, gradske institucije, gradska organizacija, osobenosti urbanizacije u različitim djelovima svijeta (kapitalističke zemlje, socijalističke zemlje, zemlje u razvoju) itd. Hrestomatija se najvećim dijelom sastoji od tekstova prvi put prevedenih kod nas, što je autoru (S. Vujoviću) omogućilo da predstavi i protumači osnovne teorijske pravce u sociologiji grada: ekološki, istorijsko-institucionalni, sociogeografski, društveno-morfološki i marksistički pristup.

Značajni i burni društveni preobražaji širom svijeta doprinijeli su promjenama u skoro svim sferama društveno-političkog života. Globalizacija i postsocijalistička transformacija bitno utiču na promjene struktura, funkcija i formi savremenih velegradova. „Socioprostorna projekcija informatičkog (postindustrijskog, rizičnog...) društva u vidu sve moćnijih metropola (megagradova, svetskih gradova ili globalnih gradova) umnogome oblikuje statuse, resurse, identitete i akcije pojedinaca i društvenih grupa kao urbanih aktera“ (str. 9).

Imajući u vidu novo ustrojstvo urbanog i metropolizacije, to jest polazeći od toga da je socioprostorna strukturacija metropola bitno različita pojava od prvih varoši i industrijskih gradova, autori su smatrali da tu razliku treba iskazati i drugačijim nazivom: urbana sociologija. Zahvaljujući tome da o najnovijoj urbanoj problematici postoji obimna i kvalitetna literatura, drugo izdanje hrestomatije je znatno prerađeno i dopunjeno. Izmijenjen je sadržaj ranije knjige kako u uvodnoj

studiji, tako i u dijelu koji obuhvata izabrane tekstove.

Uvodna studija sadrži sažeto tumačenje osnovnih teorijskih orijentacija klasične i nove urbane sociologije, te pregled njenih dominantnih istraživačkih tema u različitim društveno-ekonomskim kontekstima – u metropolama najrazvijenijih (centralnih) zemalja svjetskog sistema i onih u zavisnim poluperiferijskim i periferijskim zemljama. Razlikovanje osnovnih teorijskih orijentacija u klasičnoj urbanoj sociologiji (Čikaška škola, istorijsko-institucionalni, društveno morfološki i marksistički pristup) autori su zadržali iz prve hrestomatije.

Čikaška škola urbane sociologije uticala je znatno na razvoj brojnih socioloških disciplina, a naročito na razvoj urbane sociologije. Robert E. Park, Ernest B. Bordžes, Roderik Mekenzi, Luis Virt i drugi, svojim aktivizmom i djelima, korišćenjem kvantitativne i kvalitativne metodologije, razmatranjem grada kao jedinstva ekološkog, prirodnog i moralnog poretka, i danas predstavljaju plodno tle za proučavanje urbanih fenomena.

Istorijsko-institucionalne teorije o gradu zasnovane su na:

1. istorijskom pristupu problemima na osnovu prihvatanja ideje o ljudskom društvu kao istorijskom proizvodu; i
2. institucionalnom pristupu, uvjerenju da društveni život određuju institucije. Autori ističu Maksa Vebera koji je svoja shvatanja o gradu izložio u knjizi – *Privreda i društvo*, u odjeljku pod naslovom „Nelegitimna vlast (tipologija gradova)“. „Veberovo shvatanje ostavilo je traga u urbanoj sociologiji i danas se prepoznaje u neoveberijanskoj sociološkoj struji, koja podvlači značaj moći i vlasti u dru-

štvu, kao i značaj čovekove akcije te vrednosnih orijentacija u proučavanju globalnog društvenog i gradskog života“ (str. 30).

Kao jedan od osnivača sociologije, Emil Dirkem se uglavnom interesovao za sociološki metod i sociologiju religije, ali je dovoljno pažnje poklanjao i društvenoj morfologiji. Pored njega, društvenom morfologijom u periodu klasične sociologije bavili su se dirkemovci, Marsel Mos i Moris Albvaš.

Orijentacije unutar nove urbane sociologije autori su inovirali razvrstavajući ih na neomarksistički i neoveberijanski pristup, te na održiv razvoj, globalizaciju i postmodernu kao na analitičke okvire. Uvidom u pomenute teorijske pravce obaviješteni čitalac može uočiti kako jedni imaju neposredne, a drugi posredne veze s ključnim teorijskim vizijama u sociologiji: konfliktnom, funkcionalističnom i interakcionističkom.

Politizacija urbanog pitanja jedno je od bitnih obilježja nove sociologije grada, koja nastoji da distribuciju društvene moći stavi u centar istraživanja procesa oblikovanja grada, nasuprot klasičnoj urbanoj sociologiji koja ga je posmatrala kao tehničko sredstvo rješavanja socijalnih problema u gradovima. Tokom sedamdesetih i početkom osamdesetih godina prošlog vijeka bilo je moguće govoriti o jasnoj diferencijaciji neoveberijanskog i marksističkog pristupa, i u ovom odjeljku analiza je posvećena autorima koji su obilježili taj period. U posljednje dvije decenije moglo bi se govoriti o nastojanjima da se ublaže ili čak prevaziđu podjele među teorijskim usmjerenjima nove urbane sociologije u smislu njihove konvergencije.

Globalizacija i urbanizacija jesu procesi koji na grad djeluju kreativno i destruktivno. „Kvalitativni skok informacione i transportne tehnologije uslovio je i istraživanje gradova kao čvorišta tokova kapitala, rada, robe informacija, upravljanja na planetarnom nivou“ (str. 49).

Autori naglašavaju značaj regulacione teorije koja potiče iz strukturalističke struje marksizma u Francuskoj i predstavlja pokušaj ublažavanja nedostataka ekonomskog determinizma. Geri Stoker je ponudio razradu pristupa regulacione teorije urbanom pitanju i koncepta urbanog režima, koji iz nje ishodi. Sve veći uticaj različitih aktera na upravljanje gradom uslovljava činjenicu da lokalna vlast ne djela nužno u skladu sa političkim ciljevima na osnovu kojih je osvojila mandat.

Poseban doprinos u traganju za novim analitičkim pristupima gradu dao je Edvard Soja, inače socijalni geograf blizak neomarksističkom pristupu, naročito primjenom Bodrijarovog koncepta „simulakruma“ na proučavanje grada. Prema njegovim riječima, grubo određen pojam „simulakruma“ označava vjernu kopiju nečega što možda nikada nije postojalo. „Taj koncept nastaje s porastom značaja potrošnje u savremenom urbanom društvu, kada simulacije pretpostavljenog realnog sveta postaju deo svakodnevnog gradskog života“ (str. 55).

Velika analitička pažnja poklanja se komercijalizaciji gradskog prostora i uticaju novih obrazaca potrošnje na socijalnu stratifikaciju urbanog društva. Erika Nađ bavi se transformacijom centralnih zona postsocijalističkih gradova u luksuzne gradske četvrti.

Veća rezidencijalna segregacija, posebno pojave procesa suburbanizacije i džentrifikacije nove srednje klase, po analogiji sa Zapadom, česte su teme istraživanja. Nameću se i istraživanja urbane bijede i siromaštva jer raste broj naselja na lošem glasu, gdje vrijednost stanova opada, a povećava se koncentracija društvenih slojeva koji se nazivaju postsocijalističkom potklasom: izbjeglice, kriminalci, nezaposleni.

Najobimnije i najznačajnije novine u hrestomatiji jesu u poglavljima koja se odnose na novu urbanu sociologiju, i na dominantne istraživačke teme u različitim

djelovima svijeta (socioprostorne nejednakosti, urbanu bijedu, urbanu politiku, urbane socijalne pokrete, postsocijalističku urbanu transformaciju...). Predstavljeno je najviše tekstova koji su kod nas, za ovu priliku, prvi put prevedeni. Svaki tekst predstavlja neospornu vrijednost i doprinos urbanoj sociologiji.

Navešću neke koji će zainteresovati ne samo sociologe, već i širu čitačku javnost: Anri Lefevr: Grad i urbano; Saskija Sassen: O globalizaciji i formiranju novih prava na grad; Geri Stoker: Teorija režima i urbana politika; Steven Viler: Planiranje održivih prikladnih gradova; Dženifer Robinson: Globalni svjetski gradovi: pogled izvan mape; Erika Nađ: Dobitnici i gubitnici u transformaciji maloprodajne mreže u gradovima centralne i istočne Evrope. Tekstom Sofi Votstona: Rodna dimenzija grada, po prvi put je ilustrovano šta znači rodna dimenzija u proučavanju urbanog fenomena.

U prilogu ove knjige, na sistematičan način, dat je pregled jugoslovenske sociološke misli o gradu i urbanizaciji: 1. razmotreno je i ocijenjeno sociološki relevantno nasljeđe „domaćih“ istraživanja grada (preteče urbane sociologije); 2. rezultati i dometi teorijskih i empirijskih istraživanja urbanih sociologa po generacijskoj pripadnosti; 3. tokovi konstituisanja ove discipline, tj. institucionalizacija i neke osobine društveno istorijskog konteksta u kome se ona razvijala.

Sadržajno bogata i sistematizovana hrestomatija, tematski iznijansirana, daje nam za pravo da možemo ustvrditi kako je urbana sociologija i u svijetu i kod nas jedna od najrazvijenijih posebnih naučnih disciplina. Na kraju, iskoristiću riječi autora: „Nadamo se da će ova knjiga, kao i prethodna biti od koristi kako raznim stručnjacima za urbanu problematiku, tako i studentima kojima je prvenstveno namenjena“ (str. 10).

Ljiljana Vujadinović

Slobodan Vukićević, *Sociologija rada i preduzeća sa metodološkim skicama*, Filozofski fakultet, Nikšić, 2006.

Nova knjiga prof. dr Slobodana Vukićevića, „Sociologija rada i preduzeća sa metodološkim skicama“, značajna je i vrijedna zbog mnogo razloga. Prva je knjiga ovog tipa koja je na radost i zadovoljstvo naše naučne i stručne javnosti objavljena u Crnoj Gori, u izdanju Filozofskog fakulteta u Nikšiću. Udžbenik je namijenjen prvenstveno studentima kojima će osnažiti kompetencije u oblasti sociologije rada i preduzeća, kao i svima onima kojima je ova problematika bliska i interesantna.

„Sociologija rada i preduzeća sa metodološkim skicama“ sastoji se iz dva dijela. U prvom dijelu knjige profesor Vukićević analizira osnovne fenomene koji čine suštinu sociologije rada. Prvo nas

upoznaje sa Hotornskim eksperimentima izvedenim u pogonima čikaškog preduzeća Western Electric u periodu od 1924. do 1927. godine, a koji se vezuju za nastanak sociologije rada kao posebne naučne discipline. Međutim, to ne znači da se čovjek i prije nastanka sociologije kao posebne nauke, i sociologije rada kao posebne discipline, nije interesovao za probleme koji danas spadaju u domen njenog naučnog interesovanja. To nam najbolje pokazuje analiza različitih epoha u razvoju sociologije rada, kao što su donaučna i klasična. Detaljnija razmatranja najstarijih dokumenata iz donaučnog perioda ruše mit o primitivnoj organizaciji društava Starog istoka. Naprotiv, u odnosu prema radu u ovim društvima imamo sve bitne komponente